

Ткачова Н.О., Чжан Ювень

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті розкрито основні негативні наслідки глобалізації суспільства та шляхи їх подолання. Визначено актуальність потреби соціуму в розв'язанні проблеми формування полікультурної компетентності молоді в умовах глобалізованого суспільства. Проаналізовано різні підходи науковців до визначення поняття «полікультурна компетентність». На цій основі запропоноване авторське тлумачення цього поняття як інтегративного особистісного утворення, що комплексно поєднує в собі знання, уміння, якості, цінності людини, які забезпечують не тільки її здатність ефективно взаємодіяти з представниками інших культур на засадах взаємоповаги, взаєморозуміння й толерантності, але й готовність зберігати й подалі розвивати розмаїття форм культурного самовираження в умовах глобалізованого суспільства. Конкретизовано педагогічні умови формування полікультурної компетентності сучасної молоді: організація відповідної підготовки педагогів до здійснення цього процесу; активізація процесу засвоєння молодими людьми відповідних знань як складника цієї компетентності на аудиторних заняттях та в позааудиторній пізнавальній діяльності; набуття учасниками педагогічної взаємодії досвіду компетентної поведінки з носіями іншої культури шляхом занурення у відповідне полікультурне освітнє середовище.

Ключові слова: *полікультурна компетентність, молодь, глобалізоване суспільство, педагогічні умови.*

Ткачева Н.А., Чжан Ювень. Формирование поликультурной компетентности молодежи в условиях современного глобализованного общества. *В статье раскрыты основные негативные последствия глобализации общества и пути их преодоления. Определена актуальность потребности социума в решении проблемы формирования поликультурной компетентности молодежи в условиях глобализованного общества. Проанализированы различные подходы ученых к определению понятия «поликультурное компетентность». На этой основе предложено авторское толкование этого понятия как интегративного личностного образования,*

комплексно сочетающего в себе знания, умения, качества, ценности человека, которые обеспечивают не только его способность эффективно взаимодействовать с представителями других культур на основе взаимоуважения, взаимопонимания и толерантности, но и готовность сохранять и дальше развивать разнообразие форм культурного самовыражения в условиях глобализованного общества. Конкретизированы педагогические условия формирования поликультурной компетентности современной молодежи: организация соответствующей подготовки педагогов к осуществлению этого процесса; активизация процесса усвоения молодыми людьми соответствующих знаний как составляющей этой компетентности на аудиторных занятиях и в позааудиторной познавательной деятельности; приобретение участниками педагогического взаимодействия опыта компетентного поведения с носителями другой культуры путем погружения в соответствующую поликультурную образовательную среду.

Ключевые слова: поликультурное компетентность, молодежь, глобализованное общество, педагогические условия.

Tkachova N., Zhang Youwen. Formation of multicultural competences among the youth under the conditions of globalised society. The article defines the main negative impact of the society globalization and the ways to overcome it. The existance of an actual need to solve a problem of forming a multicultural competences among the young under the conditions of a globalised society has been exposed. Various scientific approaches to define “multicultural competences” have been analysed. The author’s interpretation of this concept is presented. It is defined as an integrative personal formation, which unites the complex of knowledge, characteristics and values of a person which provide not only its ability to interact effectively with the representatives of other cultures on the basis of mutual respect, mutual understanding and tolerance but also the readiness to maintain and develop further the variety of cultural self-actualization forms in the conditions of global society. The pedagogical conditions are specified. They ensure the effectiveness of multicultural competence formation of modern youth: organization of the relevant teachers’ training for implementation of this process; activation of the process of young people’s mastering relevant knowledge as a component of this competence during the classes and in the extracurricular cognitive activity; obtaining the experience of the competent behavior with the bearers of other culture by the participants of the pedagogical interaction plunging them into the corresponding multicultural environment.

Keywords: multicultural competences, youth, globalised society, pedagogical conditions.

Постановка проблеми. Характерною ознакою розвитку сучасного суспільства є глобалізація, що сприяє створенню загальносвітової системи

економічних, соціально-політичних та культурних відношень. За висновками фахівців, цей процес, крім певних позитивних аспектів, має цілу низку негативних наслідків, зокрема такі:

1. Представники різних етнічних груп поступово виводяться за межі звичного для них культурного ареалу, активне прилучаючись до універсальних культурних еталонів. Як наслідок, це значно ускладнює можливість культурної ідентифікації особистості як представника конкретного етносу, що відбувається через інтеріоризацію традиційних для нього уявлень, цінностей, традицій, моделей поведінки.

2. Спостерігається руйнування структури принципів, які тривалий час були основою для розбудови співробітництва між різними державами, що спричиняє появу нових проблем у міжнародних комунікаціях.

3. Відбувається загострення суперечностей під час взаємодії між державними структурами та суб'єктами транснаціональної політики, що знижує можливість прийняття урядом самостійних рішень у різних сферах державного управління.

4. Насаджування в соціумі транснаціональних цінностей та ідеалів викликає опір серед представників різних верств населення. Як протидія поглибленню глобалізаційних тенденцій, у багатьох країнах відновлюються націоналістичні ідеології й рухи, що проповідують ксенофобію, расизм та нетерпимість. Крім того, поширюється національний тероризм [3; 9].

Як вважає Нобелівський лауреат з економіки за 2001 рік Дж. Стігліц, для ліквідації негативних наслідків глобалізації необхідно реалізувати цілу низку заходів: скоротити до можливого мінімуму вплив інтересів різного роду (фінансових, статусних тощо) та рівня (особистих, корпоративних), ідеологічних поглядів на процес прийняття рішень; створити міжнародні громадські інститути, які встановлювали б правила роботи в умовах глобалізації; докорінним чином змінити систему керівництва в найбільших

міжнародних організаціях (МВФ, Світовий Банк, СОТ); збільшити «прозорість» міжнародних організацій тощо [2].

Вважаємо, що ефективні шляхи усунення негативних наслідків проблем глобалізації слід шукати не тільки в економічній, але й у педагогічній царині. Адже для реалізації вказаних вище заходів необхідно підготувати кваліфікованих фахівців, які будуть спроможні вирішувати поставлені перед ними завдання. Крім того, успішна ліквідація негативних наслідків глобалізації на різних рівнях життєдіяльності суспільства можлива тільки в тому випадку, коли його члени оволодіють полікультурною компетентністю, бо тільки тоді в соціумі буде повною мірою реалізовуватись функція захисту різноманітності культур, щезнуть передумови для можливості нівелювання їх своєрідності та унікальності, підгонки під певний визначений ззовні універсальний еталон.

Відзначимо, що найбільш інтенсивно процес формування полікультурної компетентності людини відбувається в юнацькому віці. Тому проблема формування цієї компетентності в молоді набуває сьогодні особливої актуальності.

Аналіз попередніх досліджень. Як з'ясовано, окреслена проблема знаходиться в центрі уваги багатьох науковців з різних країн. Зокрема, вченими висвітлено такі її аспекти: представлено історичну ретроспективу та порівняльну характеристику розвитку полікультурної освіти в різних країнах (В. Болгаріна, І. Лощенова, Лю Мэйхуй, І. Мальковська, Чжен Цюнюе, Чжан Цзяньчен та ін.); визначено суть, структура та зміст полікультурної компетентності особистості (Л. Гончаренко, О. Зеленська, В. Кузьменко, Чжань Дунлян, Юань Жуї та ін.); розкрито специфіку формування цієї компетентності на різних вікових етапах людини та в процесі професійної підготовки (М. Абсатова, А. Портера, І. Харіна, О. Щеглова) тощо. Однак у сучасних умовах розвитку глобалізованого суспільства виникає необхідність в уточненні суті полікультурної компетентності з урахуванням специфіки

сьогодення, а головне – у визначенні педагогічних умов, що забезпечують ефективність її формування в молоді.

Мета статті – уточнити суть поняття «полікультурна компетентність», конкретизувати педагогічні умови формування полікультурної компетентності молоді в сучасному глобалізованому суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить аналіз наукової літератури, дослідники пропонують різні тлумачення поняття «полікультурна компетентність». Так, І. Песков під полікультурною компетентністю розуміє систему відповідних взаємопов'язаних знань, умінь, навичок, здібностей, досвіду, переконань, культури емоцій, особистих якостей людини, які становлять єдине ціле й потрібні їй для здійснення полікультурної взаємодії. Ця компетентність орієнтована на входження особистості в полікультурний простір та її ефективну участь у діалозі культур [12].

За А. Щербаковою, полікультурна компетентність – це інтегративна якість особистості, що визначає її продуктивну життєдіяльність, здатність орієнтуватися в різноманітних сферах, гармонізує її внутрішній світ та ставлення до полікультурного суспільства, базується на системі полікультурних знань, умінь, навичок, інтересів, потреб, мотивів, цінностей та забезпечує ефективне вирішення поставлених завдань у процесі полікультурної взаємодії з представниками різних соціальних груп, національностей, рас, релігійних конфесій [14, с. 81]. Схоже визначення зазначеного поняття пропонує у своїй дисертації О. Зеленська, яка трактує полікультурну компетентність як комплексну професійно-особистісну якість, що забезпечує здатність людини взаємодіяти з представниками інших культур на засадах взаємоповаги й взаєморозуміння та ефективно виконувати поставлені завдання в умовах полікультурного середовища [8, с. 81]. Лю Мэйхуй та Чжан Мэйяо розуміють під полікультурною компетентністю якість особистості, що проявляється в її здатності взаємодіяти з іншими членами суспільства на засадах взаємоповаги,

прагненні не допускати дискримінації іншої людини через її національні, культурні чи інші відмінності [3; 4]).

Відмічаючи коректність наведених вище тлумачень поняття «полікультурна компетентність», вважаємо за необхідне зауважити, що в них недостатньою мірою відбито вимоги до змісту цієї компетентності в умовах глобалізованого суспільства. У світлі цього доцільно звернутися до тексту Загальної декларації ЮНЕСКО про культурне різноманіття (2001 р.), в якій визначено такі основні принципи його забезпечення:

1. Культурне різноманіття є спільним надбанням людства. Це різноманіття так само необхідно для людства, як біорізноманіття для живої природи.

2. Сучасне полікультурне суспільство рухається від культурного різноманіття до культурного плюралізму, що зумовлює необхідність забезпечення гармонійної взаємодії та прагнення до співіснування людей і співтовариств з плюралістичної, різноманітної і динамічної культурною самобутністю. Культурний плюралізм є важливим проявом демократії на практиці.

3. Культурне різноманіття є важливим фактором розвитку людини, оскільки воно забезпечує розширення можливості її вибору в царині культури, а також засобом, який забезпечує повноцінне інтелектуальне, емоційне, моральне й духовне життя особистості [7].

Викладені в Декларації ідеї про культурне різноманіття отримали подальший розвиток у Конвенції про охорону та заохочення різноманіття форм культурного самовираження (2005 р.). Зокрема, у цій Конвенції наголошується, що культурне різноманіття є загальною спадщиною людства, а тому його необхідно цінувати й зберігати на благо всіх. У документі також підкреслюється, що культурне різноманіття створює багатий і різноманітний світ, який «розширює діапазон вибору та сприяє людським можливостям і цінностям», стає рушійною силою сталого розвитку для громад, народів та націй [9].

На основі врахування точок зору різних науковців та положень провідних документів про розмаїття культур зроблено такий висновок: полікультурна компетентність – це інтегративне особистісне утворення, що комплексно поєднує в собі знання, уміння, якості, цінності людини, які забезпечують не тільки її здатність ефективно взаємодіяти з представниками інших культур на засадах взаємоповаги, взаєморозуміння й толерантності, але й готовність зберігати й подалі розвивати розмаїття форм культурного самовираження в умовах глобалізованого суспільства.

У цьому плані доцільно навести ідеї відомого фахівця в галузі порівняльної педагогіки І. Мальковської, яка наголошує, що забезпечення стабільності як важливої характеристики полікультурного суспільства вимагає продуманої культурної політики. Наприклад, однією з моделей такої політики є мультикультуралізм. Прихильниками цієї концепції не просто констатується множинність існуючих культур, але й наголошується на важливості «багаторазовості повторення, обміну, квотування, тиражування культурних відмінностей». Причому основна ідея мультикультуралізму стосовно предметного поля культури реалізується в такій тезі: «інтеграція без асиміляції» [10].

Як підкреслюється в науковій літературі [1; 13], упровадження ідей полікультурності, мультикультуралізму передбачає створення відповідної міжкультурної педагогіки, що має навчити молодь не просто толерантно ставитись до носіїв іншої культури, але й розглядати взаємодію з ними як можливість для порівняння й може навіть для переосмислення власних культурних цінностей, як джерело особистісного культурного збагачення й зростання. Очевидно, що тільки правильно організоване полікультурне виховання молоді може змінити ситуацію в суспільстві, створивши в соціумі сприятливу атмосферу для повноцінної особистісної самореалізації й соціально-культурної ідентифікації представників усіх етнічних спільнот.

На основі врахування висновків учених (Д. Деметріо, Діхуа Ху, Дж. Фаваро, А. Портера [1; 4; 13] та ін.) та власного досвіду педагогічної діяльності в середній та вищій школі було уточнено педагогічні умови, що забезпечують успішність формування полікультурної компетентності сучасної молоді. Так, першою умовою визначено організацію відповідної підготовки педагогів до здійснення цього процесу. Зокрема, це вимагає оволодіння ними основами так званої «міжкультурної педагогіки», що насамперед передбачає засвоєння викладачами знань та вмінь у царинах полікультурної взаємодії, етнопедагогіки, етнопсихології, дидактики, а також у галузі здійснення педагогічного супроводу молодих людей під час оволодіння ними полікультурною компетентністю.

Крім того, на думку директора Центру інтеркультурних досліджень Університету Верони, професора Агостіно Портер, педагоги мають опанувати основні принципи функціонування так званої «міжкультурної школи» та забезпечити усвідомлення цих принципів своїми вихованцями. Основними серед цих принципів є такі: 1) у школі ведеться постійна боротьба проти проявів людськи нетерпимості, культурної дискримінації та ксенофобії; 2) міжкультурна школа є привілейованим місцем для виховання особистості в дусі демократії, плюралізму, верховенства закону й поваги кордонів; 3) у закладі здійснюється навчання молодих людей розбудовувати взаємодію з іншими людьми на засадах рівності та співробітництва, здійснювати управління конфліктами; 4) у міжкультурній школі суб'єкти педагогічної взаємодії вчать розпізнавати власні емоції й почуття та управляти ними; 5) у закладі молоді люди навчаються розуміти інших людей, вислуховувати їх, вести діалог на демократичній основі, взаємодіяти один з одним [13].

У дослідженні визначено, що другою педагогічною умовою формування полікультурної компетентності в молодих людей є активізація процесу засвоєння ними відповідних знань як складника цієї компетентності на аудиторних заняттях та в позааудиторній пізнавальній діяльності. Зокрема,

суб'єкти педагогічної взаємодії мають засвоїти знання про: сутність етнічної культури та її місце в житті кожного народу; різноманітність і особливості різних субкультур, їх взаємодію та взаємовплив; норми комунікації з представниками інших культур, правила міжнародного етикету; зміст основних державних та міжнародних документів про організацію міжнародних відносин тощо. Крім того, важливо забезпечити оволодіння молодими людьми знаннями, які дадуть їм змогу здійснювати рефлексію власної поведінки під час взаємодії з представниками інших культур, підвищувати свій рівень полікультурної компетентності.

Третя визначена педагогічна умова передбачає набуття учасниками педагогічної взаємодії досвіду компетентної поведінки з носіями іншої культури шляхом занурення у відповідне полікультурне освітнє середовище. Реалізація цієї умови сприяє формуванню в молоді позитивного емоційно-ціннісного ставлення до представників усіх народів та їхніх культур, прояву суб'єктами міжкультурної комунікації шанобливого ставлення до кожної людини, незалежно від її етнічної, мовної, політичної, релігійної та культурності приналежності, поваги до її національних традицій та звичаїв, а також допомагає особистості звільнитися від забобонів та стереотипів у сфері культури.

Висновки. Отже, можна підсумувати, що проблема формування полікультурної компетентності молоді в глобалізованому суспільстві набуває сьогодні особливої актуальності. Визначено, що підвищенню ефективності цього процесу сприяє дотримання сформульованих вище педагогічних умов. У подальшому дослідженні планується вивчити досвід формування полікультурної компетентності студентів у вищій школі України та КНР.

ЛІТЕРАТУРА

1. Demetrio D. Immigrazione e pedagogía interculturale / D. Demetrio, G. Favaro. – Firenze : La Nuova Italia, 1992. – 116 p.

2. Stiglitz J. Globalization and its discontents / J. Stiglitz. – New York and London: W.W. Norton & Company, 2002. – P. 222-229.
3. 劉美慧, <多元文化教育研究的反思與前瞻>人文與社會科學簡訊。12-4. 2011/9, 頁56.
4. 张美瑶 <多元文化教育改革之省思> 教育学报 2009年6月 321-340页.
5. Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / У. Бек ; пер. с нем. А. Григорьева, В. Седелника. – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
6. Дихуа Ху. Педагогические условия формирования поликультурной компетентности иностранных студентов в условиях профессиональной подготовки / Дихуа Ху // Вектор науки ТГУ. – 2012. – №4 (11). – С. 88-90.
7. Загальна декларація UNESCO «Про культурне різноманіття» 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001246/124687r.pdf#page=77>.
8. Зеленська О.М. Формування полікультурної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : автореф. ... дис. канд. пед.наук : 13.00.04 / О.М. Зеленська. – 2012. – 19 с.
9. Конвенція «Про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження» 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1811-17>.
10. Мальковская И.А. Поликультурное общество в фокусе плюралистической парадигмы / И.А. Мальковская // Социология. – 2007. – № 2.
11. Мельник В.В. Становлення і розвиток полікультурного суспільства в умовах євроінтеграції / В.В. Мельник // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – Запоріжжя : ЗДІА, 2013. – № 54. – С. 69-81.
12. Песков И.В. Теоретические основы разработки системы поликультурных компетенций [Электронный ресурс] / И.В. Песков // Электронный научный журнал Российского государственного педагогического института им. А.И. Герцена. – 2000. – ноябрь. – Режим доступа : <http://emissia.org/offline/2008/1287.htm>.
13. Портера А. Межкультурное образование : теория и практика [Электронный ресурс] / А. Портера. – Режим доступа : <http://www.studfiles.ru/preview/3800213/page:29/>
14. Щербакова А.В. Формування полікультурної компетентності у студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу : дис. ... автореф. канд. пед. наук : 13.00.04 / А.В. Щербакова. – Старобільськ, 2015. – 357 с.